

مدیریت شهری بر پایه جامعه شناسی شهری

علی صابری^{*۱}

۱- پژوهشگر علوم پایه

* sharemjazi@gmail.com

ارسال: شهریور ماه ۹۶ پذیرش: مهر ماه ۹۶

چکیده

جامعه شناسی وقتی برای شاخصی تعریف می شود به این دلیل است که بعد اجتماعی و تاثیرات آن شاخص در فرآیند جامعه بررسی شود یعنی در رشد فرآیندهای اجتماعی باید به محیط و ساختار جامعه توجه شود مدیریت شهری علاوه بر اینکه ارائه برنامه هایی است برای مدیریت استاندارد شهر باید به مسائل فرهنگی و اجتماعی شهر و شهروندان نیز توجه داشته باشد اماکن مذهبی و فرهنگی، تفریحی متاثر از فرهنگ جامعه باید باشند و همچنین بتوانند در ارتقای محیط فرهنگی و اجتماعی جامعه نقشه داشته باشند. وقتی جامعه شناسی را در مدیریت شهری مطرح می کنیم هدف تحت تاثیر قرار دادن و اعتلای فرهنگ اجتماعی و ساخت فضای شهری استاندارد است ساختار شهرها اگر آگاهانه طراحی و ساخته شود و مفاهیم مطرح در علوم مدیریتی و جامعه شناسی در شیوه عمل نهادهای جامعه بیان شود سیستم اجتماعی یک شهر نیز که بر گرفته از افراد و نهادهای مختلف است، فرآیند رشد شهری را میسر می کند. با رشد تکنولوژی شهرها با نگرشی اقتصادی و فرهنگی تحلیل می شوند یعنی فقط یک مکان فیزیکی نیستند بلکه محیطی هستند که باید اجزا منظم، ساختارها تعریف شده و هدفمند باشند محیطی وابسته و متاثر بر فرآیند جهانی شدن شهرها. وقتی استانداردهای جامعه شناسی را برای مدیریت در سطح یک شهر برنامه ریزی کنیم و اقدامات شهری را بر پایه این اصول اجرا نماییم محیط شهری ایده آلی را ایجاد خواهیم کرد محیطی که شکل گرفتن آن به استفاده درست از سخت افزارها و نرم افزارهای متاثر در فرآیند وابسته است.

کلمات کلیدی: شهر، مدیریت شهری، جامعه شناسی شهری، آسیب شناسی شهری.

۱. مقدمه

موفقیت و رشد در هر مقوله ای زمانی حاصل می شود که با برنامه ریزی آگاهانه و تخصصی آن را انجام داد جامعه را اگر در هر حالت کلی بررسی کنیم برای اداره آن و داشتن جامعه ای امن و مطلوب برای زندگی باید علم جامعه شناسی را درک کرد و پذیرفت که جامعه مجموعه عوامل و عناصر متفاوتی دارد که درست عمل کردن این اعضا میتواند ساختار درست یک جامعه را شکل بدهد پس برای یک مدیریت شهری مطلوب باید از تمامی پارامترهای موثر بهره برد یعنی هم مدیریت شهری مناسب، اقتصاد شهری مناسب، فرهنگ سازی شهری ... اینگونه است که وقتی این مولفه های تاثیر گذار به درستی برنامه ریزی و اجرا شوند جامعه شناسی شهری در معنای کلی آن شکل خواهد گرفت. شهر و شهروند دو عنصر اصلی هستند مرتبط و مکمل با

یکدیگر در شکل دهی به جامعه شهری، اگر دستورات و برنامه ریزی های شهری برای هر دو عنصر درست تعریف شود سیستم جامعه شهری در یک تبادل و تعامل آگاهانه قرار خواهد گرفت که نتیجه این تعامل پویا و سازنده، شهری مطلوب با دارا بودن ویژگیهای جامعه شناسی است. طبعاً هر فردی نیاز به یک محیط مطلوب برای زندگی دارد و ساخت یک محیط مطلوب منوط به آشنایی با ماهیت افراد و نقش ساختار یک شهر در رشد و پرورش افراد است می توان اینگونه بیان کرد که اگر یک شهر بر پایه جامعه شناسی شهری شکل گرفته باشد بدیهی است که ساختار و قوانینی دارد که ارائه دهنده خدمات شهری مناسب به افراد است چون امنیت و رفاه، برطرف کننده نیازهای افراد و همچنین توجه کردن به خواسته های شهروندان پس اگر یک شهر با چنین رویکردی عمل نماید و اینگونه محیطی را برای شهروندان فراهم نماید هم افراد آن شهر از لحاظ خدمات شهری تامین خواهند شد و هم افراد دارای فعالیت و عمل مطلوب با ساختار شهر قرار خواهند گرفت لذا هم شهر و هم شهروند درست شکل خواهند گرفت. نیاز به داشتن چنین فضای شهری برای تحقق بخشیدن به سایر اهداف و آرمان ها ضروری است موردی که شاید کمتر مورد توجه و تحلیل کارشناسان و پژوهشگران برخی کشورها قرار گرفته باشد و باعث شده باشد که ساختارهای نامطلوب شهری را دیده باشیم با سختی ها و مشکلات خاص آن، لذا هدف ارائه مطالبی است تا موانع و مشکلات پیش رو در این زمینه را بررسی کرده و برنامه هایی را برای نظم بخشیدن و ادراه کردن جوامع شهری مطرح نماید تا با بکارگیری آن بتوان ساختارهای شهری را تعمیم و توسعه بخشید. بیان کردیم که عناصر و مولفه های تاثیر گذار یک جامعه شهری وقتی آگاهانه در یک راستا فعالیت داشته باشند جامعه شناسی شهری درست اجرا خواهد شد. یعنی اگر یک جامعه در بعد امنیتی مشکل داشته باشد و نتواند امنیت افراد یک شهر را تامین نماید قطعاً آن شهر و افراد آن از زوایای متفاوت آسیب خواهند دید همینطور اگر از لحاظ اقتصادی مدیریتی مطلوب صورت نپذیرد جامعه دچار بحران خواهد شد یا از لحاظ آموزش و پرورش افراد، و چون یک شهر در تعامل با سایر شهرها است این آسیب ها می تواند سایر شهرها را متاثر نماید لذا مقوله جامعه شناسی شهری اهمیت زیادی دارد هم از پارامترهای زیادی تاثیر می گیرد و هم عناصر زیادی را تحت تاثیر قرار میدهد. هر شهری دارای مکان های متفاوتی است چون ادارات، مدارس و دانشگاه ها، بیمارستان ها، اماکن تفریحی و تاریخی... که هر کدام از این بخش ها نیاز به مدیریت خاص دارند تا در سیستم شهری به درستی عمل نمایند پس برای آنکه بتوان جامعه شناسی یا توصیفی درست از یک شهر مطلوب را ارائه داد باید تخصصی تر و جدی تر موضوع را بررسی و تحلیل کرد و اینگونه می توان راهکارهایی کارشناسانه درباره محیط استاندارد شهری بیان کرد.

۲. روانشناسی محیطی در جامعه شناسی شهری

روانشناسی محیطی وابسته به علمی چون معماری یا بوم شناسی است در واقع تعامل فرد با محیط است اینکه چگونه یک محیط مطلوب اثرات مثبتی را بر افراد می گذارد و یک محیط نامناسب اثرات منفی و این مورد بحث روانشناسی محیطی است. اگر محیط را یک شهر فرض نمایم محیط مناسب شهر از لحاظ معماری و فضاهای آموزش و تفریحی، در زیر بخش های آن مثلا محیط یک اداره در یک شهر، البته علاوه بر محیطی فیزیکی مطلوب و زیبا روانشناسی محیطی باید بتواند ارتباطات افراد را نیز توسعه دهد مثلا اگر در یک مجموعه کاری افرادی که با یکدیگر فعالیت و همکاری دارند افرادی باشند که در تضاد با هم باشند محیط مطلوب کاری ایجاد نشده است پس روانشناسی محیطی باید علاوه بر ساخت محیط فیزیکی زیبا، متناسب و آرامش بخش باید در ساماندهی به فعالیت های گروهی افراد یک محیط نظارت داشته باشد تا محیط مطلوب برای فعالیت ایجاد شود مثلا در یک بیمارستان علاوه بر اینکه محیط بیمارستان از لحاظ معماری باید محیطی استاندارد باشد باید افرادی هم که در آن نهاد فعالیت می کنند طوری با یکدیگر همسو و هماهنگ باشد که آرامش آن محیط حفظ شده و افراد از لحاظ فکری و روانی آسیب نینند زیرا در جامعه شناسی اهمیت به مولفه های روانشناسی که روابط اعضا با یکدیگر را بحث می کند

ضروری است یعنی همچنانکه روانشناسی در پرورش روان افراد و سالم نگه داشتن آن تلاش دارد در جامعه شناسی هم روان افرادی که با یکدیگر در تعامل هستند اهمیت اساسی دارد چرا که زمانی علم جامعه شناسی در محیط یا شهری درست اجرا شده است که افراد در محیطی مطلوب و هماهنگ با یکدیگر فعالیت نمایند یا با بهره بردن از علم جامعه شناسی محیطی استاندارد را برای افراد یک مجموعه ایجاد کرده باشیم. درک درست داشتن از تاثیرات محیط مطلوب و نامطلوب سبب خواهد شد تا برای مدیریت هر مجموعه ای چه یک سازمان، مدرسه، یک شهر... از مولفه های تاثیر گذار در سلامت مجموعه به صورت کارشناسانه بهره گرفت تا هم محیط فیزیکی مطلوب و هم محیط روانی مطلوب را ایجاد کرد.

۳. آسیب شناسی شهری

قوانین و نظام های اجتماعی را به این خاطر برای اداره کردن یک جامعه به کار می بریم که بتوانیم محیط و شرایط استاندارد را برای افراد ایجاد کنیم و طبعاً عدم توجه به اصول شهرسازی یا جامعه شناسی شهری سبب لطمه زدن به افراد و معماری شهری خواهد شد آسیب شناسی شهری موضوعی است که پیامد این بی توجهی است وقتی جامعه شناسی شهری برای درست اجرا شدن نیاز به عمل درست سایر مولفه های تاثیر گذار دارد پس وقتی مثلاً یک مجموعه ای از افراد را در یک شرایط نامساعد زیستی قرار دهیم بدون ارائه امکانات لازم، در اینصورت سبب آسیب هم به بافت شهری و هم روان افراد شده ایم و به نحوی جامعه شناسی شهری را نقض کرده و باعث اتفاق افتادن مقوله ای به نام آسیب شهری یا شهروندی خواهیم شد در بحث جامعه شناسی شهری باید دقت نمایم هم به روان افراد و هم به ساختار معماری شهر توجه کنیم نباید برای رسیدن به یک هدف و منظور به بخش دیگر آسیب برسانیم و نباید شهرسازی را فقط معماری و نمای یک شهر و مکان های آن بدانیم بلکه یک شهر محیط زندگی افراد است مثلاً اگر یک مجتمع مسکونی زیبا با امکانات خاص را طراحی کرده و در آن بیش از تعداد مجاز افراد ساکن نمایم به طوری که افراد در شرایط دشواری زندگی کنند نوعی آسیب شهری و شهروندی را باعث شده ایم که این مغایر با جامعه شناسی شهری می باشد. تخریب اماکن باستانی در یک شهر نیز نوعی آسیب شهری محسوب می شود. آسیب های شهری شامل عناوین زیادی هستند که لطمه به ساختار و افراد آن شهر می رسانند که باید از آنچه این روند را باعث می شود با مدیریت و اداره کردن استاندارد شهری جلوگیری کرد.

۴. گردشگری با جامعه شناسی شهری

از سویی دیگر شهر را باید با نگرشی جهانی دید یعنی یک شهر فقط متعلق به شهروندان آن شهر نیست بلکه مکانی است کلی تر که سایر افراد از مناطق دیگر هم می توانند به آن سفر کنند توجه و مراقبت از اماکن تاریخی و ساخت محیط های مناسب تجاری و تفریحی علاوه بر اینکه باعث زیبایی معماری شهری می شود و شهر را برای شهروندان محیط مطلوب می کند از لحاظ جذب توریست نیز مهم است و درآمدزایی که از این طریق حاصل می شود. گردشگری به عنوان یک تجارت موفق در کشورهای پیشرفته مورد اهمیت است درآمدی که هم می تواند به اقتصاد یک کشور کمک کرده و هم سبب آشنایی سایر افراد با فرهنگ و تاریخ یک شهر خواهد شد. از طرفی با مطرح شدن بحث شهرسازی جهانی باید توجه کلی تری به معماری شهری داشت طبعاً با مطرح شدن یک شهر از لحاظ گردشگری امتیازات دیگری هم برای آن شهر در پی خواهد داشت و سرمایه گذاران برای تجارت و سرمایه گذاری در چنین شهرهای توریستی تمایل پیدا خواهند کرد و به اینصورت اقتصاد یک شهر متحول خواهد شد و همسو با آن سایر ویژگیهای بیشتری برای آن شهر اتفاق خواهد افتاد. جامعه شناسی شهری که باعث جذب توریست و گردشگر به یک شهر شود شیوه ای درست از اداره شهر محسوب می شود.

۵. مدیریت شهری

طبعاً جامعه شناسی شهری بخش های متعددی دارد و به شیوه های متنوعی قابل برنامه ریزی و اجرا است ولی اگر کلی تر جامعه شناسی شهری را تعریف نمایم مدیریت مطلوب شهری است یعنی اگر یک شهر به شیوه ای اداره شود که هم شهر و هم شهروندان در شرایط مطلوبی باشند می توان گفت که مدیریت شهری موفق بوده است. در یک شهر معمولاً فرمانداری، شهرداری، شورای یک شهر در شکل دهی و اداره کردن شهر نقش دارند و سایر نهادهای دیگر در بخش های مختلف به نحوی در این فرآیند مدیریت شهری نقش دارند لذا تعامل سازنده و آگاهانه این بخش ها و استفاده از تخصص و مهارت افراد میتواند در درست مدیریت کردن شهر نقش داشته باشد. مدیریت شهری باید باعث رونق اقتصادی در یک شهر شود، جذب توریست، رفع بیکاری، محیط زیبای شهری، امکانات مناسب و بسیاری از مولفه های دیگر که معیار و ارزشی برای شهر ایده آل در معنای کلی آن هستند. شاید ضعف برخی از کشورها این باشد که فرآیند مدیریت شهری را درست تعریف و اجرا نمی کنند و همین باعث لطمه به ساختارها و موقعیت های شهر و کشورها می شود مدیریت شهری باید تخصصی تر بررسی شود با مشکلات و ضعف های موجود در اداره کردن یک شهر برخورد جدی شود و وجود قوانین جامع باعث خواهد که افراد نتوانند در روند شهرسازی تخلف نمایند و برنامه ها و طرح ها به درستی اجرا خواهند شد و همین وجود نظم و قانون کاری عامل اصلی در اجرایی کردن اهداف مدیران و مسئولان است.

۶. بحث و نتیجه گیری

در جامعه شناسی شهری مولفه های زیادی تاثیر دارند از لحاظ سیاسی، اقتصادی، فرهنگی... که نیاز به برنامه ریزی های مربوطه دارند با مطرح شدن شهر الکترونیک یا هوشمند نیاز به تغییر در بخش های مختلف و شیوه اداره کردن است بهره بردن از علوم مختلف می تواند در بهتر ساختن یک شهر با معیارهای جهانی به افراد کمک نماید. برای به هدف رسیدن باید تلاش کرد و آنچه تلاش را سبب میشود انگیزه است و انگیزه زمانی ایجاد می شود که بخواهیم در یک شرایط بهتری زندگی نمایم پس چنانچه خواهان محیط شهری مطلوب هستیم باید برای رسیدن به این محیط بهتر آگاهانه تلاش نمایم و شهر ایده آلی را زندگی بسازیم.

۷. مراجع

۱. صابری. ع، بررسی شاخص های اصلی در یک استاندار سازی مطلوب، مجله نخبگان علوم و مهندسی جلد ۲ شماره ۲- تیر ۱۳۹۶
۲. صابری. ع، مهندسی فرهنگی، کنفرانس بین المللی الگوهای مدیریت در عصر پیشرفت، دانشگاه تهران، ۱۳۹۶